

ÓZBEK KOMPOZITORLARI DÓRETIWSHILIGINDE MUZÍKALÍ DRAMA

Qidirbaeva Juldiz

ÓZMKÓMI NF "Folklor hám etnografiya" kafedrası

"Folklor hám etnografiya" qaniygeligi sırtqı bólim 2-kurs studentı

Moyanov Iqlasbay Jiyeńbaevich

dotcent, PhD

Ózbekistan mámleketlik kórkem óner hám mádeniyat instituti Nókis filyali

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10464099>

Annotaciya. *Bul maqalada ózbek kompozitorlari dóretiwsihiliginde muzikalí drama haqqında sóz etilgen.*

Gilt sózi: *Kompozitor, mádeniyat, kórkem óner, drama, vokal, saz áspab, pyesa.*

MUSICAL DRAMA IN THE WORKS OF UZBEK COMPOSERS

Abstract. *This article describes the musical drama in the works of Uzbek composers.*

Keyword: *composer, culture, art, drama, vocal, instrument, play.*

МУЗЫКАЛЬНАЯ ДРАМА В ТВОРЧЕСТВЕ УЗБЕКСКИХ КОМПОЗИТОРОВ

Аннотация. *В этой статье рассказывается о музыкальной драме в творчестве узбекских композиторов.*

Ключевое слово: *композитор, культура, искусство, драма, вокал, инструмент, пьеса.*

Mámleketimiz tálim mákemelerinde keń kólemli jumıslar ámelge asırılıp atırǵanı málim. Usı waqıtta bul islerdi janlandırıwǵa mútajlik de sezilmekte. Bul mútajlikti qandırıw ushın oqıwshılardı kishi mektep jasınan baslap joqarı ruwxıylıq iyesi etip tárbiyalawǵa bólek itibar qaratıw kerek.

Gezi kelipgende bir jaǵdaydı atap ótiw kerek: Gárezsiz Mámleketlikler Doslıq awqamı mámleketleri arasında tek Ózbekstan óz ruwxıy siyasatına iye mámleket. Milliy tárbiyanıń úsh negizi bar: dene tárbiyası, intellektual tárbiya hám etikalıq tárbiya. Tálim-tárbiya hám ruwxıy bilimlendiriw tarawlarındaǵı barlıq jumıslarımız shaxstıń áne sol táreplerin ósiriwge qaratılıwı kerek. Onıń ushın bizlerden kópler háwes etetuǵın kúshli bir tiykar - úlken ruwxıy miyraslarımız bar. Olardı qunt menen izbe-iz úyrenip barıw úlken nátiyjeler girewi bolıp tabıladı.

Keyingi waqıtlarda jaslar tárbiyası boyınsha unamsız jaǵday, yaǵnıy biyǵamlıq hám biyparıqlıqqa jol qoyılǵan sıyaqlı. Itimal jańasha qarawlar qalıplesip atırǵan dáwirde sonday jaǵdaylar júz berer. Biraq, bizińshe, hár bir adam óz kásibin hám minnetin shıńkewilden atqarsa,

bunday biyparıqlıq kelip shıqpaydı. Ata-ana perzent tárbiyasındağı óz minnetin biliwi, máhelle aktivleri buğan baylanıslı óz wazıypaların ańǵarıwı hám kishi hámeldar kisiler moynındağı islerdi hadal orınlawı nátiyjesinde jámiyetimizde biyparıqlıqtıń kelip shıǵıwına jol qoymaydı. Buğan jetiw ushın olarda áwele óz-ózine isenim sezimin oyatıw kerek. Ózine isengen adam jaqsılıqqa umtılıw hám jamanlıqtı biykarlaw, oğan qarsı gúresi w sezimi payda boladı. Bul sezim ol jaǵdayda saw oylawdı qalıplestiredi. Adamlarǵa, mámleketke, jámiyetke hám kelesheğine bolǵan úlken mehrdi oyatadı. Óz júreginde mádeniyat túsiniǵı hám sezimi bolǵan adam basqaǵa jamanlıq etpeydi. Mádeniyat bolsa - bul ádebiyat hám kórkem óner bolıp tabıladı. Kórkem ónerdiń barlıq túrleri sıyaqlı insan kewilinde názik sezimlerdi atap aytqanda mehir- aqıbeti adamgershilikti saqlaydı.

Hurmetli Prezidentimiz muzıkanıń insannıń ómirinde tutqan ornı haqqında sonday degen edi: “Insannıń psixik kámalı haqqında sóyler ekenbiz, álbette bul maqsetke muzıka kórkem ónerisiz erisip bolmaydı. Eń áhmiyetlisi, búgingi kúnde muzıka kórkem óneri nawqıran áwladımızdıń joqarı manawiyat ruwxında jetilisiwinde basqa kórkem óner túrlerine qaraǵanda kúshlilew tásir kórsetip atır” degen edi.

Muzıkalı drama - muzıka (vokal hám saz asbap) hám de sóz kórkem ónerine tiykarlanǵan saxna shıǵarması, muzıkalı teatr janrı. Dáslepki úlğileri Shıǵıs (mıs, 5-ásir Xindistan, 12-ásir Xıtay) da qalıplesken. Usı janr Azerbaydjanda 20-ásir basında, Orta Aziya hám Kazaxstanda 1920 jıllarda payda bolǵan. Muzıkalı dramada saqna waqıyaları, qaharmanlardıń ishki keshirme hám jaǵdayları, óz-ara munásebetleri sóz, muzıka, dramatik háreket, sonıń menen birge, oyın arqalı sawlelenedi, muzıka hám sóz bir-birin toltırıp, dóretpе mazmunın ashıwǵa xızmet etedi.

Ózbekstanda muzıkalı drama janrı 1910—20 jıllardan milliy kórkem ádebiyatqa baylanıslı kórkem tamasha kórkem óneri hám muzıka miyrasları jayinde qalıplese basladı. Onıń quramında ózbek xalıq tamashalarında muzıkadan paydalanıw tájiriybeleri, sonıń menen birge, Azerbaydjan teatrining muzıkalı dramatik spektaklları zárúrli rol oynadı. Hamzaning "Hay, jumısshılar", "Qarmaq", "Quzǵınlar" sıyaqlı inssenirovkalari, "Fergana baxıtsızlıǵı" tetralogiyasi; Ğulom Zafariyning "Halima" pyesasi; Xurshiddiń Nawayı dástanları tiykarında jaratılǵan "Farhod hám Shıyrın", "Layli hám Majnun" dóretpelerinde Muzıkalı dramaning ayırıqsha tárepleri bekkemle basladı.

Ózbek Muzıkalı draması óz rawajlanıwında bir neshe dáwirdi basıp ótti. Bárinen burın pyesaga uyqas muzıka materialı xalıq dóretiwshiliginen saralap alınǵan bolsa, 1930-jıllardıń basında S Abdullaning "Boran", M. Muhamedov hám K. Yashinniń "Ishkerida" sıyaqlı zamanagóy dóretpeleri saqnalastırılǵanında xalıq muzıka miyrasları úlğilerin qayta islewge pát berilgen.

Ózbek kompozitor hám kompozitorlari Muzikalı drama muzikasınıń ańlatpalıq múmkinshiliklerin keńeytiwdi. "Layli hám Majnun" (Nawayınıń sol atlı dástanı tiykarında Xurshid librettası; T. Sadıqov hám N. Mironov muzıkası), "Farhod hám Shıyrın" (Nawayı - Xurshid, V.Uspenskiy), "Gulsara" (K.Yashin; R. Glier) sıyaqlı Muzikalı dramalar usılardan bolıp tabıladı. Muzikalı dramanıń kórkem ádebiyatqa baylanıslı hám muzıka tárepinen rawajlanıwında dramaturglardan K.Yashin, S.Abdulla hám kompozitor T.Jalilovtıń xızmetleri úlken. Olar qálemine tiyisli "Nurxon", "Rawshan hám Zulxumor" (K.Yashin; T. Jalilov), "Tohir hám Zuhra", "Alpamıs", "Muqimiy", "Gúl hám Nawrız" (S.Abdulla, T.Jalilov) sıyaqlı jetik Muzikalı dramalar bar. 1950-jıllardan baslap bul janrda gárezsiz dóretiwshilik etiwshi ózbek kompozitorlari jetisip shıqdı: M. Leviyev, A. Muhamedov, S. Babayev, H. Rahimov. Ik. Akbarov, D. Zokirov, D. Saatqulov, S. Jalil, M. Yusupov, S. Haytboyev, M. Bafoyev, M. Mahmudov, F. Alımov hám basqada olar ózbek muzıka miyrasları, Evropa professional muzıka usılı, ańlatpa quralları hám formaları (atap aytqanda, ariya, duet hám basqa ansambllar, qor hám oyın saqnaları) na súylene otirip, óz muzikalı dramalarında haqıyqıy muzikalıq dramaturgiya payda etiwge umtıldı.

Dramaturg, kompozitor hám atqarıwshılardıń ilimiy tájriybesi asıwı nátiyjesinde muzikalı drama zamanagóy professional muzikalıdrama janr dárejesine kóterildi hám ózine tán qásiyetlerine iye boldı.

REFERENCES

1. Esemuratov B. DEVELOPMENT OF CHILDREN'S CREATIVITY ON THE BASIS OF PEDAGOGICAL TECHNOLOGY AS AN EXAMPLE OF KARAKALPAK FOLK SONGS //Modern Science and Research. – 2023. – T. 2. – №. 10. – C. 835-840.
2. Esemuratov B. EDUCATION OF YOUNG PEOPLE TO PATRIOTISM, COURAGE, AND FREEDOM THROUGH SPOONS PERFORMED BY OTHERS //Modern Science and Research. – 2023. – T. 2. – №. 10. – C. 197-202.
3. Ospanova R. THE SITUATION OF USING THE CREATIONS OF COMPOSER MUKHTOR ASHRAFIY AND DONI ZOKIROV IN MUSIC LESSONS //Modern Science and Research. – 2023. – T. 2. – №. 10. – C. 190-196.
4. Ospanova R. WAYS OF DEVELOPMENT AND IMPROVEMENT OF MUSIC EDUCATION PEDAGOGY //Modern Science and Research. – 2023. – T. 2. – №. 10. – C. 822-828.

5. Jiyenbaevich M. I. The evolution of music pedagogy of the karakalpak people: Historical and theoretical aspects //Asian Journal of Research in Social Sciences and Humanities. – 2021. – T. 11. – №. 10. – C. 27-32.
6. Jiyenbaevich M. I. Competence-based approach in higher musical and professional education //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2022. – T. 12. – №. 4. – C. 42-47.
7. Moyanov I. TRAINING AND DEVELOPMENT OF ART PERSONNEL //Modern Science and Research. – 2023. – T. 2. – №. 9. – C. 65-69.
8. Jiyenbaevich M. I. COMPETENCE-BASED APPROACH IN HIGHER MUSICAL AND PROFESSIONAL EDUCATION //PROMINENCE OF INFORMATION BASES& MEDIA ASSESSMENTS IN THE POST CONFLICT MARKETING ENVIORNMENT.
9. Moyanov I. TRAINING AND DEVELOPMENT OF ART PERSONNEL //Modern Science and Research. – 2023. – T. 2. – №. 9. – C. 65-69.
10. Моянов Ы. Д. ҚОРАҚАЛПОҚ ХАЛҚИ МУСИҚИЙ ПЕДАГОГИКАСИНИНГ ТАРИХИЙ-НАЗАРИЙ ЖИХАТЛАРИ //Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал. – 2021. – №. 5.
11. Моянов Ы. Д. ҚОРАҚАЛПОҚ ХАЛҚИ МУСИҚИЙ ПЕДАГОГИКАСИНИНГ ТАРИХИЙ-НАЗАРИЙ ЖИХАТЛАРИ //Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал. – 2021. – №. 5.
12. Ануаровна О. Р. ҚОРАҚАЛПОҚ ХАЛҚ КУЙЛАРИ ВОСИТАСИДА БОЛАЛАР ИЖОДКОРЛИГИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ. – 2023.
13. Anuarovna U. E. IMPROVING THE MECHANISMS OF EDUCATING STUDENTS IN THE SPIRIT OF INTER-ETHNIC HARMONY BASED ON NATIONAL MUSIC IN THE CONDITIONS OF ETHNO-CULTURAL RELATIONS //International Journal of Advance Scientific Research. – 2023. – T. 3. – №. 09. – C. 329-333.
14. БОЛАЛАР Қ. Х. К. В., РИВОЖЛАНТИРИШ И. MODERN SCIENCE AND RESEARCH //MODERN SCIENCE. – 2023. – T. 2181. – C. 3906.
15. Ospanova R. DEVELOPMENT OF CHILDREN'S CREATIVITY THROUGH BLACK FOLK SONGS //Modern Science and Research. – 2023. – T. 2. – №. 9. – C. 70-73.
16. Nawrizbaeva A. A. THE PERFORMANCE SKILLS OF KARAKALPAK BAKSHIS //Modern Science and Research. – 2023. – T. 2. – №. 10. – C. 906-910.

17. Nawrizbaeva A. A. BAQSÍ, SÁZENDE GENJEBAY TILEWMURATOV TÍN ACTQARÍWSHÍLÍQ METHODS //Modern Science and Research. – 2023. – T. 2. – №. 10. – C. 218-223.
18. Muxammetdinova L. THE DEVELOPMENT OF THE ART OF GIVING IN NORTHERN PAKISTAN AS AN EXAMPLE OF THE YEARS OF INDEPENDENCE //Modern Science and Research. – 2023. – T. 2. – №. 9. – C. 74-78.
19. Maxamatdinovna M. L. FOLKLORE AS A SPECIAL FORM OF CREATIVITY //International Journal of Advance Scientific Research. – 2023. – T. 3. – №. 09. – C. 282-284.
20. Makhammatdinovna M. L. As a Means of Providing Aesthetic Education to the Students of the Art of Embroidery //Vital Annex: International Journal of Novel Research in Advanced Sciences. – 2023. – T. 2. – №. 3. – C. 149-152.
21. Askarova Z., Maxamatdinova L. Ceremonies Solemnly Held in Connection with Public Holidays //Miasto Przyszłości. – 2022. – T. 27. – C. 181-183.
22. Махамматдинова Л. ЎЗБЕК ВА ҚОРАҚАПОҚ МУСИҚА МАДАНИЯТИНИНГ РИВОЖЛАНИШИДА БАСТАКОРЛАРНИНГ ҚЎШГАН ҲИССАСИ //Oriental Art and Culture. – 2022. – T. 3. – №. 2. – C. 782-786.
23. Есанов М. ФОРМИРОВАНИЕ НРАВСТВЕННЫХ КАЧЕСТВ ЛИЧНОСТИ СРЕДСТВАМИ МУЗЫКИ //Oriental Art and Culture. – 2023. – T. 4. – №. 1. – C. 719-725.
24. Ayarova K., Yesanov M. Organization of Music Lessons by the Teacher in Various Ways //Miasto Przyszłości. – 2022. – T. 27. – C. 189-191.
25. Esanov M., Ametov A. DOIRA SAN'ATINING RIVOJLANISHI VA TARIXI //Oriental Art and Culture. – 2022. – T. 3. – №. 2. – C. 729-733.
26. Есанов М. Знание особенностей воздействия музыкального искусства на человека //Science and Education. – 2022. – T. 3. – №. 12. – C. 767-771.
27. Есанов М. О. ЎЗБЕК ХАЛҚ ЧОЛҒУЛАРИДА ИЖРОЧИЛИК ТАРИХИ //Oriental Art and Culture. – 2022. – T. 3. – №. 1. – C. 578-584.
28. АЛЛАМБЕРГЕНОВА Г. ҚАРАҚАЛПАҚ БАҚСЫСЫ СӘЛМЕНБАЙ САДЫҚОВТЫҢ ДӨРЕТИҰШИЛИК ЖОЛЫ //Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры. – 2023. – T. 3. – №. 10. – C. 112-117.
29. Allambergenova G. THE LIFE AND CAREER OF COMPOSER OSERBAI ALLANAZAROV //Modern Science and Research. – 2023. – T. 2. – №. 10. – C. 217-224.
30. Allambergenova G. GOALS AND OBJECTIVES OF MUSIC EDUCATION IN PRIMARY SCHOOL //Modern Science and Research. – 2023. – T. 2. – №. 10. – C. 849-855.

31. Tajimuratova S. FORMATION OF STUDENTS'SKILLS OF INDEPENDENT PERFORMANCE THROUGH THE TEACHING OF ART HISTORY //Modern Science and Research. – 2023. – T. 2. – №. 10. – C. 841-849.
32. Saginbaevna T. S. FORMATION OF STUDENTS'SKILLS OF INDEPENDENT PERFORMANCE THROUGH THE TEACHING OF ART HISTORY //Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development. – 2022. – T. 9. – C. 386-392.
33. Sag'inbaevna T. S. Cultural Life in Uzbekistan during the Years of Independence //Spanish Journal of Innovation and Integrity. – 2023. – T. 18. – C. 39-41.
34. Tajimuratova S. FORMATION OF STUDENTS'SKILLS OF INDEPENDENT PERFORMANCE THROUGH THE TEACHING OF ART HISTORY //Modern Science and Research. – 2023. – T. 2. – №. 10. – C. 841-849.
35. Saginbaevna T. S. Management and study of culture and art. – 2022.
36. Тажимуратова Ш. С. САНЪАТШУНОСЛИК ФАНЛАРИНИ ЎҚИТИШ ОРҚАЛИ ТАЛАБАЛАРНИНГ МУСТАҚИЛ ИШЛАШ КЎНИКМАЛАРИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ. – 2023.
37. Tajimuraova S. S. INFORMATION AND COMMUNICATIONS IN MANAGEMENT //Journal of Integrated Education and Research. – 2022. – T. 1. – №. 5. – C. 509-511.
38. Qudenov R. QORAQALPOQ XALQ QO'SHIQLARI ASOSIDA YOSHLARNI TARBIYALASH //«ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА В XXI ВЕКЕ». – 2023.
39. Kudenov R. WAYS TO TEACH FOURTH GRADERS A SINGING LESSON //Modern Science and Research. – 2023. – T. 2. – №. 10. – C. 225-232.
40. Kudenov R. METHODS OF CONDUCTING A MUSIC CULTURE LESSON IN THE FOURTH GRADE //Modern Science and Research. – 2023. – T. 2. – №. 10. – C. 856-861.
41. Шыныбеков А. САМАРАЛИ НАТИЖАГА ЭРИШИШДА ЎҚУВЧИЛАР УЧУН ПЕДАГОГИК ВОСИТАЛАР //Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры. – 2023. – Т. 3. – №. 11. – С. 76-79.
42. Shinibekov A. QORAQALPOQ MUSIQA MADANIYATIDA MILLIY OGZAKI IJODINING GAVDALANISHI //Miasto Przyszłości. – 2023. – T. 39. – C. 204-206.
43. Shinibekov A. Historical and Social Events in Folklore Works from the Point of View of People's Relationships //Miasto Przyszłości. – 2022. – T. 27. – C. 199-201.
44. Шыныбеков А. Қорақалпоқлар санъатининг сарчашмалари Шарқий Европа ва Осиё қадимий маданияти билан чамбарчас боғлиқлиги //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 12. – С. 910-915.